

REMISSVAR

2021-11-22

Dnr: BO 2021-0254

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68)

(dnr Ju2021/03004)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till vissa övergripande synpunkter samt till förslag som Barnombudsmannen bedömer som särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Allmänt om betänkandet

Barnombudsmannen ser med oro på den bild som utredningen lägger fram i betänkandet av den ökade involveringen av barn och unga, och framförallt pojkar, i kriminalitet. Bland annat är det allvarligt att, enligt vad som framgår av studier på området, såväl misstänkta och gärningspersoner samt brottsoffer blivit yngre (sid. 49). Barnombudsmannen instämmer i att utgångspunkten måste vara att framför allt unga personer ska tillförsäkras ett starkt skydd mot att utnyttjas inom alla de områden där en tydlig problematik kan identifieras, och att olika former av allvarligt utnyttjande i brottslighet är ett sådant område (sid. 251). Ytterst handlar det om att varje enskilt barn har rätt till en uppväxt fri från våld och utnyttjande,

Barnombudsmannen anser i likhet med utredningen att insatser behövs för att skydda barn från att involveras i och utnyttjas av kriminella nätverk, liksom att utsättas för brott kopplade till sådana nätverk. Samhället har ett ansvar att hjälpa och skydda barn. Det är Barnombudsmannens bestämda uppfattning att samhället måste göra sitt yttersta för att förhindra denna utveckling.

Barnombudsmannen saknar i betänkandet uppgifter om på vilket sätt barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen har bedömts i utredningens arbete. Barnombudsmannen saknar också tydliga analyser av konsekvenser för barn och barns rättigheter, också utifrån ett jämställdhetsperspektiv, för det fall utredningens förslag genomförs. Detta har försvårat för Barnombudsmannen att ta ställning till utredningens förslag.

Barnombudsmannen noterar exempelvis att det i kapitel 12 (som avser häktning) hänvisas till barnkonventionen och, i viss mån, uttalanden av FN:s barnrättskommitté, men saknar ett bredare och djupare barnrättsperspektiv med analys utifrån barnkonventionen när det kommer till utredningens förslag i den

delen. Ett annat exempel är kapitel 13 (som avser förslagets sammantagna effekter för brottsbekämpningen). I avsnitt 13.3 rörande höjda straffnivåer finns en redovisning av situationen för åldersgruppen 15 till 17 år. Även där saknar Barnombudsmannen en tydlig analys av konsekvenserna för barn i denna åldersgrupp, utifrån barnkonventionens bestämmelser. Visserligen nämner utredningen på sid. 469 (som en del av sin konsekvensutredning) att förslagen innebär att straffmättningsvärdet för ett enskilt brott kommer att öka, vilket i sin tur innebär att ungdomspåföljderna blir mer ingripande. Som exempel nämner utredningen att detta kommer ske genom att antalet timmar ungdomstjänst för ett visst brott ökar eller genom att en längre tid slutet ungdomsvård döms ut i förhållande till idag. Dessa konsekvenser nämns dock i förhållande till ökade kostnader för Statens institutionsstyrelse och landets kommuner, inte i förhållande till barns rättigheter.

Utredningen gör på sid. 434 bedömningen att förslagen sammantagna innebär betydande skärpningar av straffen för brott av de slag som man har kunnat identifiera som vanliga i kriminella nätverk och som bidrar till den allvarliga situation som har beskrivits i betänkandet och som framgår av utredningens direktiv. Utifrån detta anser Barnombudsmannen att en samlad bedömning av konsekvenserna för barn, med referenser till barnkonventionen, av utredningens förslag i utredningens konsekvensanalys (kapitel 14) hade varit önskvärd, även gällande de delar av betänkandet som främst indirekt rör barn.

Regeringen har i propositionen till inkorporering av barnkonventionen¹ lyft fram att förarbeten till olika lagar och regleringar behöver ett djupare resonemang och motiveringar runt barnkonventionens bestämmelser som stöd till rättstillämparen. Barnombudsmannen beklagar därför att den barnrättsliga analysen, inklusive barnets bästa, inte går längre i betänkandet, och framhåller att denna fråga är viktig i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Det saknas vidare uppgifter om på vilket sätt utredningen har tagit del av barns åsikter och beaktat dessa vid bedömningarna, eller varför man inte funnit skäl att ta del av barns åsikter. Att barn och unga får komma till tals i alla frågor som rör dem är en av grundprinciperna i barnkonventionen, se artikel 12. Barns åsikter kan inhämtas på olika sätt, inte bara genom direkta samtal med barn utan även genom att exempelvis ta del av forskning eller liknande där barns åsikter framgår. Artikel 12 gäller också i författningsarbete och det är viktigt att hänsynstagandet till konventionens olika delar kommer till uttryck i förarbeten.

Barnombudsmannen framhåller också att det i betänkandet inte alltid är helt tydligt vilka som avses med "unga" och "ungdomar". Barn (personer under 18 år) åtnjuter, till skillnad från unga personer över 18 år, genom bestämmelserna i barnkonventionen särskilda rättigheter. Barnombudsmannen menar att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet är viktigt att se över begrepps användningen och i relevanta fall tydliggöra när det är barn som avses.

9.3.2 Straffansvaret för att utnyttjas och involvera unga i brottslighet bör skärpas

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning att det finns ett behov av skärpt straffrättslig reglering avseende situationer när unga utnyttjas i kriminalitet och när de på andra sätt involveras i brottslig verksamhet.

---

¹ Jfr. proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, sid. 94.

9.3.3 Straffansvaret för människoexploatering bör även omfatta exploatering i brottslig verksamhet

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och har inget att erinra mot utredningens bedömning.

Som utredningen påpekar på sid. 254 kan en person i och med att hen har exploaterats i brottslig verksamhet vara brottsoffer, samtidigt som hen gjort sig skyldig till egen brottslighet. Ett barn som begår brott och som även är brottsoffer har rätt till adekvat skydd och stöd. Barnombudsmannen understryker att när det gäller barn är barnkonventionen tydlig vad gäller de särskilda krav som måste ställas på ett rättssystem anpassat för barn och unga som har begått brott i de fall där både brottsoffer och gärningsperson är barn omfattas båda av de särskilda rättigheter som uttrycks i konventionen.

9.3.4 En särskild straffbestämmelse avseende involvering av unga i brottslig verksamhet

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning att alla barn under 18 år ska omfattas av en ny straffbestämmelse, inte bara barn under 15 år. Samtliga barn under 18 år omfattas av de särskilda rättigheter som uttrycks i barnkonventionen, något som är ett starkt motiv för utredningens förslag.

Barnombudsmannen instämmer också i att det bör finnas en ventil som möjliggör ansvarsfrihet i vissa fall.

12.4.2 Presumtionsregeln ska tillämpas på brott med minimistraff om ett år och sex månader

Utredningen föreslår att det ska finnas en presumtion för häktning om det för ett brott inte är föreskrivet lindrigare straff än ett och ett halvt år. Att sänka gränsen för när presumtionsregeln får tillämpas skulle enligt utredningen öka antalet häktningar (sid. 429).

Barnombudsmannen saknar (jfr. ovan) på detta område bedömningar av barnets bästa med hänvisningar till barnkonventionen, samt en tydlig analys av vilka konsekvenser utredningens förslag kan förväntas få för barn och barns rättigheter enligt barnkonventionen.

Det saknas också en analys av hur antalet häktningar av barn kan komma att påverkas av utredningens förslag.

Barnombudsmannen har vid tidigare tillfällen framfört synpunkter som rör häktning av barn.² Barnombudsmannen understryker även i detta sammanhang att häktning är en mycket ingripande åtgärd för ett barn. FN:s barnrättskommitté har uppmanat Sverige bland annat att verka för alternativ till frihetsberövande och häktning samt säkerställa att frihetsberövande används som en sista utväg och under kortast möjliga tid.³

Vid ett frihetsberövande av ett barn är det viktigt att säkerställa barnets rättigheter som de kommer till uttryck i barnkonventionen. Frihetsberövande av barn före rättegång ska, som understrukits av barnrättskommittén samt enligt

² Se t.ex. Barnombudsmannens remissvar till Justitieutskottet 28 augusti 2020 (dnr BO2020-0190) respektive 3 februari 2021 (dnr BO2020-0386).

³ Rekommendationer och slutsatser till Sverige efter Sveriges femte periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/5 p. 57.

konventionens artikel 37, endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

När det gäller frågan om häktning av barn handlar det dessutom inte bara om att säkerställa barnets rättigheter vid ett beslut om huruvida beslut om häktning alls kan fattas eller inte, utan det är också viktigt att säkerställa rättigheterna under häktningstiden, till exempel genom kontinuerliga bedömningar av barnets bästa i enlighet med artikel 3.

13.3.6 Straffen skärps också för unga lagöverträdare

Utredningen gör (sid. 434) bedömningen att de förslag som läggs sammantagna innebär betydande skärpningar av straffen för brott av det slag som utredningen har kunnat identifiera som vanliga i kriminella nätverk och som bidrar till den allvarliga situation som beskrivs i betänkandet och angetts i utredningens direktiv. Utredningen anger också (sid. 441) att förslagen får genomslag även för unga lagöverträdare, men på en lägre nivå.

Barnombudsmannen konstaterar att det bland annat i kapitel 8 föreslås ett flertal skärpningar i straffskalan för olika brott. Barnombudsmannen saknar (jfr. ovan) bedömningar av barnets bästa med hänvisningar till barnkonventionen, samt en tydlig analys av vilka konsekvenser utredningens förslag om skärpningar av straffen för brott kan förväntas få för barn och barns rättigheter enligt barnkonventionen.

Barnombudsmannen erinrar om vikten av att alla former av direkt eller indirekt skärpning av straffmätning för lagöverträdare i åldern 15–17 år motverkas. Av artikel 40 i barnkonventionen följer att Sverige ska främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinnes skyldiga till att ha begått brott. I artikel 37 framkommer att olika former av frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

Vid alla åtgärder som rör barn ska, enligt artikel 3, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. FN:s barnrättskommitté har till exempel understrukt att skyddet av barnets bästa när det gäller minderåriga lagöverträdare kräver att rättskipningens traditionella syften, som att undertrycka eller bestraffa, måste ersättas med rehabilitering och reparativ rättvisa.⁴

Föredragande i ärendet har varit juristen Karin Juhlén och utredaren Janna Kokko. I den slutliga handläggningen har även t.f. avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

---

⁴ Jfr. FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 14, om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, p. 28.